

deiformis efficitur, et omnibus motibus bestialibus sensualitatis mens et ratio, secundum quod possibile est, dominantur.

Postea sequitur septima dies, scilicet paschalis, ^{e sopore}, quae *sopor* potest nominari, quae est quietatio in Deo ex contemplatione et gusto divinae dulcedinis; Psalmus¹: *Melior est dies una in atriiis tuis super millia. Elegi abiectus esse* etc.

<sup>Bethania signatur
Ordo S.
Francisci.</sup> Sciendum est autem, quod hoc fuit in *Bethania*, quae interpretatur domus obedientiae, domus afflictionis, donus doni Dei, domus gratificata Domino; per quae intelligitur recte Religio beati Francisci², quae est domus *obedientiae*, et in qua obe-

diendum est sine contradictione in voluntate, sine murmure in sermone, sine mora in exspectatione. — Item, est domus *abstinentiae*; ibi castitas Deo offertur, in qua intelliguntur quaedam *substantia*, ut vitatio omnis carnalis corruptionis tam opere quam voluntate; quaedam *adminicula*, ut multitudo asperitatis; quaedam *medicantia*, ut fuga suspecti consortii. — Sed dicitur gratificata Deo per *paupertatem*; nam ubi est avaritia vel proprietas in Religioso, non Deus, sed idolum colitur ab ipso. Ad paupertatem veram et perfectam requiruntur: nihil sibi appropriare, nihil habere vel retinere, nihil dare vel recipere sine licentia paelati. Rogemus etc.

FERIA QUINTA IN COENA DOMINI.

SERMO I³.

*Vidi, et ecce, in medio throni et quatuor animalium et in medio seniorum Agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem et oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei*⁴.

(Prothema). *Misit servum suum hora coenae dicere invitatis, ut venirent. Verbum secundum est in Luca. Certum est, quod Christus fecit coenam magnam et invitavit multos*⁵, quia universitatem christianorum; et quia pigri sumus, mittit servos suos, id est praedicatores, ut ad coenam suam alios hortentur. Credo, quod omnes ad istam coenam venietis in Pascha et sumetis corpus Christi, quod fuit datum Apostolis in ista coena. Verum est, quod periculum est venire ad istam coenam, nisi homo sit bene dispositus ad eam; sicut periculum fuit illi qui, non habens vestem nuptialem, intravit ad nuptias. Quomodo debetis sentire et venire ad istam coenam, ego, qui sum servus malus et indignus, habeo vobis proponere. Verum est, quod aliquis dives dominus per malum servum mittit eleemosynam pauperi, unde reficitur. Rogemus etc.

Vidi, et ecce, in medio throni etc., Apocalypsis quinto. Et est verbum Ioannis, Apostoli et Evangelistae et Prophetae, qui explicat nobis hic mysterium redemptoris: ut *purum*, ut *pium* et ut *potestativum*; ut *purum* in Christi coena, ut *pium* in Christi morte, ut *potestativum* in Iesu Christi triumpho. Primum notatur per hoc, quod vidit *Agnum stantem in medio throni et quatuor animalium et in medio seniorum*; secundum, ibi: *tanquam occisum, scilicet in passione; tertium, ibi: habentem cornua septem* etc. (scilicet in glorificatione). In mysterio coenae pure nos

cibavit, in patibulo crucis pie nos redemit, in triumpho resurrectionis potestate nos glorificavit. De istis ^{Notandum.} tribus diversis temporibus loquendum est.

I. Primo, dico, describitur mysterium redemptio- ^{Pars I. principialis.} nis nostrae ut *purum in convivio cornae*, ubi Christus, verus Agnus, nos cibavit et refecit *in medio throni*, id est Ecclesiae, et *in medio quatuor animalium et seniorum*, id est in medio doctrinae evangelicae et legalis. Et non sine causa dicit *Agnum stantem*, quia Christus nunquam iacuit per pacem (? mortem ?); sic ergo Christus convivium purum fecit; in isto convivio Christus, qui est Agnus, ^{Subdivision.} fuit *conviva, cibus, hierarcha et famulus*.

Primo *conviva*; in Apocalypsi⁶: *Beati, qui ad coenam nuptiarum Agni vocati sunt*. Decens est, quod principalis conviva sit sponsus; Christus autem sponsus est sine macula et non potuit habere sponsam immaculatam, donec formaretur de latere suo. Sicut enim «Eva fuit sumpta de latere Adae, sic Ecclesia de latere Christi dormientis in cruce⁷», et antequam istae nuptiae fierent in passione eius, ipse fecit convivium discipulis suis. *Beati*, illi qui fuerunt in illo convivio praesentialiter, et *beati*, qui sunt in eodem per fidem et reddunt se dignos participatione eius.

Secundo est *cibus*; sed mirabile, quod idem sit ^{Christus at cibus.} conviva et cibus; ita tamen est; de hoc dicitur in Exodo⁸: *Tollat unusquisque agnum per familias et domos suas*; et si non sint qui sufficient ad esum agni, *assumet quilibet vicinum suum*; et sequitur: *et erit agnus absque macula, masculus, anniculus*. Per istum *agnum* significatur Christus, qui debet sumi in communicatione, id est in caritate et unitate Ecclesiae. Ipse secundum Divinitatem fuit

¹ Psalm. 83, 11.

² Cfr. tom. VIII. pag. 438 *Sermo* etc.

³ Habetur in codice bibliothecae Parisiensis Mazarineae n. 970, ex quo descriptus est, et in codice anglico biblioth. Asmoleanae n. 757, de quibus codicibus cfr. Prolegomena ad V. tom. pag. XL. seq. Insuper, teste Hauréau, tom. V. pag. 42, in codice bibliothecae Parisiensis Nationalis n. 15952. fol. 124.

Hi codices sunt saec. XIII. et sermonem attribuunt Bonaventurae. — Sermonis pro *Coena Domini* pars I. est de *convivii apparatu*; vide partem II.

⁴ Apoc. 5, 6. — Prothema habetur Luc. 14, 17.

⁵ Luc. 14, 16; sequitur Matth. 22, 11. seq.

⁶ Cap. 49, 9; deinde respicitur Gen. 2, 21. seq.

⁷ Cfr. August., tr. 120. in Ioan. n. 2. — ⁸ Cap. 42, 3-5.

cibus Angelorum, et ideo necesse fuit, quod fieret nobis agnus per assumptionem nostrae humanitatis, ut sic in Sacramento fieret cibus noster.

Tertio Christus fuit in isto convivio hierarcha;
Christus ut hierarcha. unde in Isaia¹: *Emitte Agnum, Domine, dominatorem terrae, de petra deserti ad montem filiae Sion.* Sicut supernaturale esset, generari agnum de petra; sic Christus supernaturaliter natus est de Virgine. Unde bene dicitur hierarcha iste Agnus, qui etiam facit in Ierusalem, id est in Ecclesia, supernaturaliter elementa transmutare in corpus suum. De ipsa potestate ipse dicit: *Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra.* Et sicut potuit corpus suum formare de sanguinibus purissimis Virginis, sic potest de pane et vino formare corpus et sanguinem suum. Unde dicit Ambrosius², quod « in visibilis sacerdos visibilia elementa in suam substantiam invisibili virtute transmutat ». Iste est *dominator* et *princeps*; et ideo bene dicit: *Agnus stantem; omnia enim stant per ipsum.*

Quarto, nt nihil deesset, voluit etiam esse famulus; Christus ut famulus. unde in Luca³: *Ego in medio vestrum sum sicut qui ministrat;* et in Evangelio bodiroerno dicitur: *Surgit a coena et ponit vestimenta sua et mittit aquam in pelvis, et coepit lavare pedes discipulorum.* Iste Dominus et dominator memoriam fecit mirabilium suorum. Quam mirabilis est humilitas! Magis est hic mirabilis quam in creatione mundi; ibi non fuit nisi unum miraculum, hic sunt, scilicet circa coenam istam, viginti octo⁴. Sic ergo humilis fuit; quod non obliviscantur qui aliis praesunt. Angeli istam humilitatem mirabantur, quod piscatorum pauperculorum et pannosorum lavit pedes. Sic ergo istud mysterium fuit purum quantum ad ipsum convivium.

II. Secundo fuit purum quantum ad convivandi modum; de quo modo in Apocalypsi⁵: *Gaudemus et exsultemus et demus gloriam ei, quia venerunt nuptiae Agni* etc. Est duplex laetitia, scilicet carnalis, et haec non placet Deo; de qua Isaias: *Vocavit Dominus ad planctum* etc., et ecce, *gaudium et laetitia in conviviis vestris* etc. Est alia laetitia spiritualis, et haec placet Deo; et si in convivio habent homines organa sua, multo magis debet esse in spirituali. Modus etiam huius convivii tangitur in Exodo, ubi dicitur de agno paschali: *Edent carnes agni nocte illa assas igni et azymos panes cum lactueis agrestibus.* Non comedetis ex eo crudum quid nec coctum aqua, sed tantum assum igni, caput cum pedibus et intestinis vorabitis, nec remanebit quidquam ex eo usque mane. Sicut Chri-

stus secundum dictamen Spiritus sancti incarnatus est, sic secundum dictamen eiusdem datus est nobis in Sacramento. Ista verba colligit Iudeus ad litteram intelligendo; sordidum quoque esset sic comedere; sed altus est hic sensus, secundum dictamen Spiritus sancti, dico, cor nostrum *informantis* per caritatem, Subdivisio. *innovantis* per sanctitatem, *illustrantis* per veritatem fidei et *instaurantis* per pietatem Christi. Haec quatuor notantur in verbis propositis, quae sunt necessaria ad esum istius Agni. — Primum notatur De primo. per hoc quod dicitur: *Edent carnes agni nocte illa assas igni.* Per ignem caritas intelligitur; caritas in tantum fortis est ut mors, Canticorum octavo⁶. Iste est ignis, de quo Dominus in Luca: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut accendatur?* Quid fecit hoc, quod Christus se ipsum dedit nobis in pretium et in pabulum? Certe caritas. Et ideo maxime per caritatem debemus affici ad ipsum. Dicit Damascenus⁷, quod « caro Christi est quidam carbo ignitus ». Ergo sic debent esse *assae igni carnes humanus Agni.*

Secundum notatur ibi: *comedent panes azymos cum lactucis agrestibus.* Per hoc notatur sinceritas seu puritas animae, quae est necessaria ad esum huic Agni; unde Apostolus primae ad Corinthios⁸: *Pascha nostrum immolatus est Christus; itaque epulemur, non in fermento veteri neque in fermento malitiae et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis,* quia nec Christus in fermento⁹; ipsi Graeci conscient in fermentato et habent uxores, unde fermentati sunt; sed nobis competunt *azyma*, id est sine fermento. Sic ergo caritati debet esse adiuncta sanctitas, quae notatur per *lactucas agrestes*, quae « amarae sunt¹⁰ ».

Tertium notatur ibi: *Non comedetis ex eo crudum quid nec coctum aqua, sed tantum assum igni;* unde hic notatur divina illustratio per veritatem fidei. Est veritas sensus et experientiae, et est veritas investigationis et rationis humanae, et neutra perse sufficit ad esum huius Agni, sed requiritur illustratio, quae fit per veritatem fidei. Unde in isto Sacramento decipiuntur omnes sensus, excepto uno, et hoc est nobis significatum in Genesi¹¹, ubi decipiebatur sensus visus Isaac circa Iacob, et sensus olfactus creditur odorare Esau: *Ecce, odor filii mei etc.*; item, tactus, quando sensit manus eius pilosas propter pelles circumdatas; item, gustus credebat, quod cibus ille fuisset de venatione Esau; sed auditus non decipiebatur. Unde dixit: *Vox quidem, vox Iacob etc.* Sic omnes sensus decipiuntur in hoc Sacramento, excepto solo auditu, qui audit haec verba: *Hoc est*

¹ Cap. 46, 1; sequitur Matth. 28, 18.

² In tomo IV. tribuitur Eusebio Emiss., sed cfr. ibi pag. 231, nota 2.

³ Cap. 22, 27; sequuntur Ioan. 13, 4. seq. et Ps. 110, 4.

⁴ Vide infra sermonem ultimum in Coena Domini.

⁵ Cap. 19, 7; sequuntur Isa. 22, 42. seq. et Exod. 12, 8-10.

⁶ Vers. 6; sequitur Luc. 12, 49.

⁷ Libr. IV. de Fide orthod. c. 13; cfr. III. Sent. pag. 498, nota 4.

⁸ Cap. 5, 7.

⁹ Apographum habet *quia Christo et fermento.*

¹⁰ Glossa *ordinaria* in hunc locum.

¹¹ Cap. 27, 1. seqq.; dein Matth. 26, 26. et Rom. 10, 17.

corpus meum; et statim homo assentit per fidem, secundum quod dicit Apostolus: *Fides ex auditu est*. Unde Iudei ad litteram voluerunt intelligere; unde quando Christus dixit eis: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis*¹ etc., dicitur in Ioanne: *Litigabant ergo Iudei* etc.; crediderunt, quod daret eis carnes suas sensibiles ad manducandum, sicut dantur carnes de macello. *Coctum aqua comedunt* qui volunt per rationem investigare istud Sacramentum², sicut illi discipuli in Ioanne³, qui dixerunt: *Durus est hic sermo, et quis potest eum audire?* Et ideo dixit Christus: *Verba, quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt*; et Petrus interrogatus, si vellet abire, respondit: *Domine, ad quem ibimus?* *Verba vitae aeternae habes.* Iste cibus spiritualis est. Sicut enim ipsa anima est in qualibet parte corporis tota, sic in qualibet parte hostiae virtute supernaturali est Christus totus. Unde spiritualiter habent intelligi verba Christi per illustrationem fidei, et ideo dicitur: *sed tantum assum igni*.

Quartum notatur ibi, scilicet quod sumitur istud sacramentum secundum dictamen Spiritus sancti *in staurantis cor* per ipsam pietatem Christi, cum dicitur: *caput cum pedibus et intestinis vorabitis*. Per *caput* Divinitas Christi, per *pedes* vestigia humanitatis, per *intestina* verborum et mandatorum mysteria designantur⁴. De ipsis pie sentire debemus, et sicut sponsa attrahit aquam, sic ista debent cor nostrum ad Deum trahere et in ipsum transformare. Augustinus⁵ in persona Domini: « Non tu me mutabis in te sicut cibum carnis tuae, sed tu mutaberis in me ». — Est triplex Verbum: increatum, incarnatum et inspiratum: increatum, secundum quod est apud Patrem; incarnatum, secundum quod est in carne; inspiratum, secundum quod est in mente. Primo modo est origo illustrationum veritatis, secundo modo est origo inflammationum caritatis, et ideo dicitur in Canticis⁶: *Comedite, amici, masti cando per veritatem fidei; et bibite, incorporando vobis, ut habeatis sanctitatem vitae; et inebriamini, per caritatem Spiritus sancti.* « Quid paras dentem et ventrem? Crede, et manducasti », dicit Augustinus⁷. Para igitur affectum et suscipe Christum. Sequitur postea in Exodo⁸: *si quid residuum fuerit, igne comburetis*, id est devotione.

III. Tertio Ioannes explicat istud convivium sive mysterium quantum ad *elegantiam convivarum*; unde in Apocalypsi⁹: *Et vidi, et ecce, Agnus stabat supra montem Sion, et cum eo centum quadraginta quatuor millia* etc.; et sequitur: *Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coquinati; virgines enim sunt*.

Hi empti sunt ex hominibus primitiae Deo et Agno; sine macula sunt ante thronum Dei. Et sequuntur Agnum, quocumque ierit. Et istud concordat ei quod scribitur in veteri Testamento de esu agni. Unde dicit Moyses: *Sic comedetis illum: renes vestros accingetis et calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, et comedetis festinanter; est enim Phase (id est transitus) Domini.* — Hic ponuntur quatuor conditiones convivarum, quas Ioannes explicat. Ponit enim pudicitiae *sanctimoniam*, cum dicit: *renes vestros accingetis; providentiae circumspectionem*, ibi: *calceamenta habebitis in pedibus; tolerantiae fortitudinem*, ibi: *tenentes baculos in manibus; et obedientiac celeritatem*, ibi: *et comedetis festinanter* etc. Ista quatuor debet habere qui vult manducare de ista coena. — Istud explicat quasi ^{De prima} *primum* istorum Ioannes, cum dicit: *Hi sunt, qui cum mulieribus* etc.; et debemus habere *zonam auream* cum Christo *ad mamillas*¹⁰, quae sunt circa cor, id est, debemus habere mundas cogitationes. Miror, quomodo ille qui non habet cingulum castitatis, audet accedere ad istam coenam.

Secundo requiritur *providentiae circumspectio*, ^{De secunda} quod notatur per *calceamenta in pedibus*. Est duplex prudentia: una *carnalis*, haec est dimittenda; unde dixit Dominus Moysi¹¹: *Solve calcamentum de pedibus tuis. Locus enim, in quo stas, terra sancta est.* Alia est prudentia *spiritualis*, quae est bonum calcementum, de quo Apostolus: *State calceati pedes in praeparatione Evangelii pacis.* Ista discretio est loqui, quando docet quod expedit. Aliqui sunt, qui econtra, quando debent praedicare *Evangelium pacis*, magis faciunt turbationem. Istam prudentiam explicat Ioannes, quando dicit: *Hi sequuntur Agnum, quocumque ierit.* Sequi Christum Agnum summa prudentia est.

Tertia conditio est *tolerantiae fortitudo*, quae ^{De tertia} notatur per *tensionem baculorum*. Per baculum crux Christi significatur. *Virga tua et baculus tuis, ipsa me consolata sunt*¹². Cum isto baculo ivit David contra Goliath; in Proverbiis¹³: *Melior est patiens viro forti, et qui dominatur animo suo expugnatore urbium.* Non est aliquis senex, quin tolerantia reddat eum fortem. Istud explicat Ioannes, cum dicit: *Hi empti sunt ex hominibus, primitiae Deo et Agno.* Et in ore eorum non est inventum mendacium. Iste sunt sancti Martires, qui fuerunt ita fortes, quod flecti non potuerunt.

Quarta conditio est *obedientiae celeritas* et notatur ibi: *comedetis festinanter.* Et explicat Ioannes: *Et sunt sine macula ante thronum Dei.* Debet

¹ Ioan. 6, 54. et dein v. 53.

² Cfr. Glossa *ordinaria* in hunc locum.

³ Ioan. 6, 61. 64. 69.

⁴ Ita secundum Glossam *interlinearem* in hunc locum aliqua in textu corrimus. Cfr. ibidem Glossa *ordinaria* ex Gregorio II. Homil. in Evang. homil. 22. n. 8.

⁵ Libr. VII. Confess. c. 10. n. 16.

⁶ Cap. 5, 1.

S. Bonav. — Tom. IX.

⁷ In Ioan. Evang. tr. 25. n. 12.

⁸ Cap. 12, 10.

⁹ Cap. 14, 1. 4. 5; sequitur Exod. 12, 11.

¹⁰ Apoc. 1, 13.

¹¹ Exod. 3, 5; sequitur Eph. 6, 14. seq.

¹² Psalm. 22, 4; deinde respicitur I. Reg. 17, 40.

¹³ Cap. 16, 32; sequitur Apoc. 14, 5. seq.

homo studere, ut sit *sine macula*, et cito incipere servire Deo, contra illos qui dicunt: serviam Deo, quando ero senex. *Festinemus*, inquit Apostolus¹, *ingredi in illam requiem*; et Ecclesiastes: *Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare*². Rogemus Dominum etc.

SERMO II³.

Tertio anno imperii sui rex Assuerus fecit grande convivium cunctis principibus et pueris suis, fortissimis Persarum et Medorum inclytis et praefectis provinciarum etc. Esther primo⁴.

(Prothema). *Dominus dabit verbum evangelium*. Prothema. *zantibus virtute multa*⁵. Praedicator enim veritatis triplici indiget virtute, scilicet *prolativa* ad pulsandum aurem sensus, *interpretativa* ad pulsandum aurem intellectus, *impressiva* ad pulsandum aurem affectus; et quoniam haec triplex virtus non est in praedicante, sed in Deo dante, rogemus Dominum etc.

Tertio anno imperii sui etc.

Continent verba proposita praesentis solemnitatis Sermo. metaphoram et figuram, in qua memoria illius convivii celebratur, in quo rex Angelorum discubuit cum principibns orbis terrae, sicut et sacra Evangelii lectio manifestat; Matthaei vigesimo sexto⁶: *Coenantibus autem eis, accepit Iesus panem et benedixit ac fregit* etc. Circa cuins convivii celebrationem⁷ quatuor concurrunt, quae in verbis propositis aperi- Divisio. tissime figurantur. Primum est *observantia congruitatis* in tempore, ibi: *Tertio anno imperii sui*; secundum est *magnificentia*⁸ *nobilis* in principe, ibi: *rex Assuerus*, qui interpretatur *beatus*; tertium est *affluentia largitatis* in munere, ibi: *fecit grande convivium*; quartum est *congruentia dignitatis* in societate, ibi: *cunctis principibus* etc. — Dignitas autem convivantium ostenditur hic ex quatuor: primo, ex *puritate innocentiae*, ibi: *pueris*; secundo, ex *magnanimitate constantiae*, ibi: *fortissimis*; tertio, ex *generositate iustitiae*, ibi: *inclitis*; quarto, ex *dignitate praeminentiae*, ibi: *et praefectis provinciarum*.

I. Dicit ergo: *Tertio anno etc.* Iste annus ter- Pars I. Con- gressus in tempore. tius est tempus *gratiae*, quem duo alii praecesse- runt, scilicet tempus *legis scriptae* et *naturae insti-*

tutae. Distinguuntur enim tria tempora, in quibus manifestum est imperium istius regis magnifici: in tempus naturae conditae, in quo manifestavit potentiam, producendo naturam; tempus legis Moysae, in quo manifestavit sapientiam, communicando doctrinam; et tempus gratiae revelatae, in quo manifestavit benevolentiam, infundendo gratiam. In primo autem anno regnavit praesfiguratus et postulatus; Exodi quarto⁹: *Obsecro, Domine, non sum eloquens ab heri et nudiustertius; et ex quo locutus es ad servum tuum, impeditioris et tardioris linguae sum*; in secundo autem pronuntiatus et expectatus, ideo Zachariae nono: *Exulta satis, filia Sion; ecce, rex tuus veniet tibi mansuetus et salvator*; et Habacuc secundo: *Si moram fecerit, exspecta illum, quia veniens veniet et non tardabit*; in tertio vero ut manifestatus et cum hominibus conversatus; Ioannis primo¹⁰: *Verbum caro factum est et habitavit in nobis*; et Baruch tertio: *Post haec in terris visus est et cum hominibus conversatus est*. — In primis duobus annis occurrit synagoga Iudaica, ex qua sicut ex siculnea plantata in pomario Assueri quaesivit rex iste fructus iustitiae et non invenit; ideo figuraliter dicitur Lucae decimo tertio¹¹: *Ecce, anni tres sunt, ex quo venio quaerens fructum in siculnea hac, et non invenio. Quae, quoniam per Christum venientem et convivium mirabile delectabiliter celebrantem vocata venire contempsit, ideo repudiata est a Christo, et Ecclesia de gentibus congregata, sicut Vasthi vituperabiliter dimissa est, et Esther honorabiliter introducta. Quoniam ergo Ecclesia quasi nova sponsa in principio temporis gratiae est caelesti Sponso coniuncta, ideo illud gratuitum et nuptiale convivium non debuit ante tempus gratiae celebrari. Ideo convenienter dicitur: Tertio anno imperii sui; ubi exprimitur observantia congruitatis in tempore*¹².

II. Et sequitur: *rex Assuerus*, ubi exprimitur *magnificentia nobilitatis* in principe. Circa quod nondandum est, quod Christus Dominus et Dei Filius incarnatus congrue significatur per regem Assuerum, qui interpretatur *beatus*, quia ipse est rex gloriae, qui rationabiliter dicitur rex gloriosus et nobilis, et hoc quadruplici ratione: primo, quia *liberalissimus* ad largiendum munera; ideo dicit Lucae vigesimo secundo¹³: *Vos estis, qui permanistis mecum in*

Triā tem-
pora disti-
guntur.

Pars II.
gnificen-
nobilita
in principe

Ratio qu-
druplex
Prima.

¹ Hebr. 4, 11; sequitur Eccle. 9, 10.

² Pars secunda habita est in Paraseeve et sequitur ut sermo prius in Paraseeve, infra pag. 259.

³ Hic sermo habetur in bibliotheca Regia Monachii cod. Lat. n. 23395 fol. 182 r. col. II, qui olim fuit in bibliotheca Assisiensi sacri Conventus; et in cod. Tudertino n. 143. fol. 71. Hi codices bene convenient; in Tudertino tamen loci Scripturae magis complete ordinario exhibentur. Est etiam in cod. Berolinensi N, qui addit breve Prothema, multa omittit, alia transponit, nonnulla habet omnino propria, quae inserere apto loco difficile fuit, unde omittenda videbantur. — Sermo hic, teste etiam P. Fidele a Fanna, manifeste indolem et stilum S. Bon-

venturae exhibet. Pars quarta eiusdem sermonis breviter tantum in fine divisionis indicata est.

⁴ Vers. 3.

⁵ Psalm. 67, 12. Hoc Prothema habetur in solo N.

⁶ Vers. 26; hic locus Matthaei habetur in solo N. Cod. Monacensis legit series pro lectio.

⁷ Cod. N celebritatem.

⁸ Cod. N habet excellentia.

⁹ Vers. 10; sequuntur Zach. 9, 9. et Habac. 2, 3.

¹⁰ Vers. 14; sequitur Baruch. 3, 38.

¹¹ Vers. 7. seq.; deinde respicitur Esth. 4, 19. seqq. et 2, 1-9.

¹² Haec pars I. deest in N.

¹³ Vers. 28-30; sequuntur III. Reg. 10, 13. et Ioan. 16, 23. seq.

tentationibus meis; et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo. Cuius liberalitas figurata est in Salomone, de quo dicitur tertii Regum decimo: *Rex Salomon dedit reginae Saba omnia, quae voluit et petivit ab eo.* Sic et Christus, Ioannis decimo sexto, *si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis; usque modo non petistis quidquam in nomine meo; petite, et accipietis.* — Secundo, quia *potentissimus* ad faciendum ardua; Esther decimo tertio¹: *Domine, rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita;* et Ecclesiastae quinto: *Excelso excelsior est alius, et super hos quoque eminentiores sunt alii, et insuper universae terrae rex imperat servienti;* et Psalmus: *Quis est iste rex gloriae? Dominus fortis et potens.*

Tertio, quia est *sapientissimus* ad instruendum utilia, quia hic est ille, de quo dicitur proprie Sapientiae sexto²: *Rex sapiens stabilimentum populi.* Ideo significatus est per Salomonem, de quo dicitur tertii Regum quarto³: *Dedit Deus sapientiam Salomonis et prudentiam multam nimis, et praecedebat sapientia Salomonis sapientiam omnium orientalium,* quia animae Christi communicata est omnis scientia. — Quarto, quia rex *mansuetissimus* ad exercenda humilia; ideo dicitur Matthaei vigesimo primo⁴: *Ecce, Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam et pullum, filium subiugalis;* et undecimo: *Discite a me, quia misericordia sum.* — Quia ergo est rex *liberalissimus*, ideo in signum suae liberalitatis largissimae fecit grande convivium et delectabile; quia rex *potentissimus*, in signum suae potestatis altissimae fecit grande miraculum et admirabile vel memorabile; quia rex *sapientissimus*, ideo in signum suae perspicacitatis limpidissimae fecit grande colloquium et acceptabile; quia rex *mansuetissimus*, in signum suae humilitatis profundissimae fecit grande obsequium et imitabile.

Haec quatuor hodie legimus celebrata, scilicet paschale convivium, sacramentale mysterium, magistrale documentum et familiare obsequium. Ex paschali autem convivio spiritus delectatur⁵, ex sacramentali mysterio spiritus robatur, ex magistrali colloquio spiritus illustratur, ex familiari obsequio spiritus excitatur. Ex his igitur excitatur potentia operativa aspicio ad exemplum, illustratur potentia intellectiva suscipiendo documentum, delectatur potentia affectiva accipiendo Sacramentum; et sic tota anima vigoratur. Haec ergo sunt materia festivitatis hodiernae, scilicet celebratio convivii, institutio Sacramenti, exhibitus obsequii et eruditio documenti.

III. Fecit ergo Christus hodie in signum suae liberalitatis largissimae grande convivium et delectabile, quod dicitur *grande*, quia a grandi persona — ex grandi amicitia; Ioannis decimo tertio⁶: *Cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos;* Lucae vigesimo secundo: *Desideravi hoc Pascha manducare vobiscum — cum grandi comitiva;* Psalmus: *Principes populorum congregati — et propter grandia fercula;* Sapientiae decimo sexto⁷: *Panem de caelo praestitisti eis omne delectamentum in se habentem et omnis saporis suavitatem;* et Ioannis sexto: *Ego sum panis vivus, qui de caelo descendit.* Hoc significatum est Genesis vigesimo primo, ubi dicitur: *Fecit Abraham grande convivium in die ablactationis Isaac.* De hoc etiam potest intelligi illud Lucae decimo quarto⁸: *Homo quidam fecit coenam magnam et vocavit multos.* De hac coena dixit quidam:

«Rex sedet in coena, turba cinctus duodena,
Se tenet in manibus, se cibat ipse cibus».

Ipse enim se exhibuit hodie in cibum et potum, sicut praedixerat Ioannis sexto⁹: *Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus;* de quo cibo Bernardus¹⁰: «Hic cibus non a quoquam præparatur nec de transmarinis partibus veluti poma peregrina portatur, sed cibus est, qui reficit nec deficit; cibus est qui se ipsum commendans ait: *Ego sum panis vitae.*». Qui cibus esurientes satiat et integer manet. — Hic cibus propositus fuit in convivio hodierno, quod Salvator fecit; primæ ad Corinthios undecimo¹¹: *Dominus Iesus, in qua nocte;* qui etiam durat usque in finem; Matthaei ultimo: *Ecce, ego vobiscum sum etc.* Ideo primæ ad Corinthios undecimo: *Quotiescumque igitur manducabis panem hunc et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* In hoc convivio iucundatur et reficitur Maria, id est anima devota, quae fideliter et reverenter recipit hoc Sacramentum; quia huius manducatio digna fructuosa est; Ioannis sexto¹²: *Qui manducat carnem meam etc.; indigna vero damnosa;* primæ ad Corinthios undecimo: *Qui manducat et bibit indigne etc.* Ideo dicitur primæ ad Corinthios undecimo: *Probet autem se ipsum homo, et sic de pane illo edat.*

In signum suae potestatis altissimae est grande miraculum et ineffabile, quia hoc est supra apprehensionem sensibilem, supra investigationem imaginariam et supra considerationem intellectualis et supra operationem naturalem, quod hodie operatus

¹ Vers. 9; sequuntur Eccle. 5, 7. 8. et Ps. 23, 8.

² Vers. 26.

³ Vers. 29. seq.

⁴ Vers. 5. et dein c. 44, 29.

⁵ Ita N; alter codex legit *decoratur*.

⁶ Vers. 1; sequuntur Luc. 22, 15. et Ps. 46, 10.

⁷ Vers. 20; sequuntur Ioan. 6, 51. et Gen. 21, 8.

⁸ Vers. 46.

⁹ Vers. 56.

¹⁰ Hunc locum non invenimus.

¹¹ Vers. 23; sequuntur Matth. 28, 20. et 1. Cor. 11, 26.

¹² Vers. 55; sequitur 1. Cor. 11, 29. et 28.

Par. III.
Primo, si-
gnum suae
liberalitatis.
Est grande
convivium
quadropliciter.

Secundo, si-
gnum suae
potestatis.
Grande mi-
raculum qua-
droupliciter.

est in hoc Sacramento mirabili. Quod enim accidentia sine subiecto subsstant et apprehendantur, hoc est supra apprehensionem *sensitivam*. Quod illud corpus sit in diversis locis, eo quod virtute divina multa convertuntur in ipsum, hoc est supra apprehensionem *imaginariam*. Quod tantum corpus sub tam modica specie contineatur non circumscriptum vel arctatum, et tam lucidum occultetur, hoc est supra apprehensionem *intellectivam*. Quod totus panis convertatur in totum corpus Christi, et non sit generatio vel alteratio nec secundum locum mutatio, sed transsubstantiatio sola, in qua totum convertatur in totum, et unum ens actu in aliud ens actu, hoc est supra naturalem *operationem*. Ideo de eo dicit Psalmus¹: *Memoriam fecit mirabilem suorum etc.*

Hoc Sacramentum deificum et mirificum est. *Est memoria mirabilium divinorum inter omnia mirabilia maius, in quo terrena caelestibus, ima summis, visibilia invisibilibus coniunguntur.* Gregorius²: «Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem caelos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio Angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena caelestibus iungi, et unum quoddam ex visibilibus et invisibilibus fieri»? De hoc etiam potest intelligi illud Isaiae vigesimo nono³: *Ecce, ego addam, ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi et stupendo.* — Haec *admiratio* est hoc mirabile Sacramentum, quod Deus ideo instituit, ut habeant membra Christi *signum rememorativum* dominicae passionis propter memoriae labilitatem; primae ad Corinthios undecimo: *Hoc facite in meam commemorationem.* — *Viativecum resectivum* humanae defectionis propter naturae debilitatem; ideo Ioannis sexto: *Nisi manducaveritis carnem etc.* — *Vinculum unitivum* humanae affectionis propter voluntatis diversitatem; ideo primae ad Corinthios decimo⁴: *Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus in Christo; omnes, qui de uno pane et de uno calice participamus etc.* — *Sacrificium remediativum* humanae transgressionis propter culpea pronitatem; ideo ad Hebreos nono: *Si enim sanguis hircorum etc., quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semelipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi?*

Institutum est etiam ad hoc, ut *fidei meritum* augmentetur, dum homo hoc credit, quod nulla ratione cogitur; ut *spei fiducia* sublevetur, dum ipsum eundem sacerdos offert Deo Patri in altari, qui se voluntarie obtulit pro nobis in cruce; ut *caritatis devotio* inflammetur, dum sentit sibi Deum praesentem in carne sacramentaliter velata, qui sic nos di-

lexit, nt ipsam carnem exponeret pro nobis impiissimis cruciandam.

Ex quatuor primis⁵ manifestatur divina *potentia* Triplex es praedicta insuperabilis in hoc Sacramento propter operis arduitatem, quia sic ostendit, se posse supra humanam potentiam sensitivam, imaginariam, intellectivam et operativam. — Ex quatuor secundis manifestatur divina *sapientia* imperscrutabilis in hoc Sacramento propter operis congruitatem, quia congruum est, ut membra Christi habeant *signum* memorativum humanae redēptionis, *viatricum resectivum* humanae defectionis, *vinculum unitivum* humanae affectionis et *sacrificium remediativum* humanae transgressionis. In hoc ergo ostenditur sapientia Dei. — Ex tribus ultimis manifestatur divina *benevolentia* ineffabilis in hoc Sacramento propter operis utilitatem. Utilitati autem nostrae providit divina clementia, cum hoc Sacramentum instituit, in quo augmentatur *fides* illustrans rationale, sublevatur *spes* confortans irascibilem, et excitatur *amor inflammas concupiscibilem*. — Et ideo ad ostensionem suae potentiae, sapientiae et clementiae hoc Sacramentum admirabile et venerabile hodie finit a Domino institutum; ideo Psalmus⁶: *A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris.*

In signum suae *veritatis* vel *limpiditatis* clarissimae fecit *colloquium grande* et acceptabile: grande quidem, quia in hoc documento certificavit dubios, roboravit infirmos et excitavit pigros. Ut enim tanquam certi tenerent *fidei* firmatatem, dixit Ioannis decimo quarto⁷: *Creditis in Deum, et in me credite;* ut tanquam firmi tenerent *spei* firmatatem, ideo dixit: *Non turbetur cor vestrum;* ut tanquam amici et nniti tenerent *amoris* sinceritatem; ideo dixit: *Hoc est praeceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.* Et ideo hoc documentum fuit sufficien-tissimum, quia ex *fidei* firmate clarificatur rationalis, ex *spei* securitate fortificatur irascibilis, ex *amoris* sinceritate dulcoratur concupiscibilis. Ideo dicitur Deuteronomii quarto⁸: *Te fecit audire vocem suam, ut doceret te, et in terra ostendit tibi ignem suum maximum.* Hoc audire desiderabat Psalmista: *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam etc.*, quia, sicut dicitur tertii Regum decimo, *beati viri tui, et beati servi tui, qui stant coram te semper et audiunt sapientiam tuam.*

In signum *humilitatis* perfectissimae grande obsequium et imitabile, quia rex Angelorum humiliatus est ad pedes discipulorum. Quod admirans Petrus dixit Ioannis decimo tertio⁹: *Domine, tu mihi lavas pedes?* In quo admiratur Apostolorum princeps in suo Rege maiestatis dominium et humilitatis obsequium. Domine Iesu Christe, tu qui es: essentiae

¹ Psalm. 110, 4.

² Libr. IV. Dialog. c. 58, seq.

⁶ Psalm. 117, 23.

Quarto, si-gnum humilitatis.

³ Vers. 44; sequuntur 1. Cor. 11, 24. et Ioan. 6, 54.

⁷ Vers. 4; sequitur c. 45, 42.

⁴ Vers. 47; sequitur Hebr. 9, 13. seq.

⁸ Vers. 36; sequuntur Ps. 142, 8. et III. Reg. 10, 8.

⁵ Scilicet supra pag. 251 col. II. in fine relatis.

⁹ Vers. 6; sequuntur Ps. 43, 5. et 96, 9; dein Iai. 45, 15.